

JANA PAWŁA II KONCEPCJA TURYSTYKI

Słowo turystyka¹ pochodzi od francuskiego pojęcia *touriste* i oznacza osobę podziwiającą². Jego pierwotne znaczenie powoli uległo zatarciu i obecnie w powszechnym rozumieniu oznacza podróże lub wędrowki odbywane w wolnym czasie dla wypoczynku, rozrywki i zdobywania nowych doświadczeń. Według K. Przeclawskiego „turystyką jest całokształt zjawisk ruchliwości przestrzennej, związanych z dobrowolną, czasową zmianą miejsca pobytu, rytmu i środowiska życia oraz wejście w styczność osobistą ze środowiskiem odwiedzanym (przyrodniczym, kulturowym bądź społecznym)”³

Turystykę wyróżniają następujące cechy: 1) istotą turystyki jest ruch związany z przepływem ludzi, pieniędzy, rzeczy, informacji i wartości kulturowych, 2) na skutek ruchu następują określone konsekwencje w stosunkach społecznych, kulturowych, ekonomicznych, gospodarczych, politycznych, przestrzeni nadawana jest nowa wartość, która jest dobrem, ale może być i zagrożeniem, 3) uczestnictwo w turystyce leży w sferze suwerennego wyboru dotyczącego formy spędzania czasu wolnego, jest oderwaniem się od codzienności życia i jednocześnie sposobem realizacji pasji i potrzeb o charakterze poznawczym, kulturalnym i ludyczno-rekreacyjnym.

Ujęcia teoretyczno-metodologiczne

Ze względu na złożoność zjawiska turystyki jej analizy są prowadzone w ramach różnych dyscyplin naukowych oraz z różnych pozycji teoretyczno-metodologicznych. Znaczące miejsce w tych analizach zajmuje refleksja z pozycji nauk społecznych. Przykładowo różnorodne analizy zjawiska turystyki prowadzone są w oparciu o trzy następujące teorie⁴: 1) teoria zabawy – ukształtowana na gruncie antropologii kulturowej wskazuje na ludyczne i sakralne podłoże wzorów i zachowań kulturowych, 2) teoria kompensacji – sformuło-

¹ Jako pierwszy słowa turysta użył H. B. Stendhal w 1838 roku.

² Por. M. Ostrowski, *Turystyka*, (w:) A. Zwoliński, (red.), *Encyklopedia nauczania społecznego Jana Pawła II*, PWE, Radom 2003, s. 539.

³ K. Przeclawski, *Socjologiczne problemy turystyki*, Warszawa 1979, s. 38.

⁴ Por. J. Bogucki, A. Woźniak, *Turystyka*, (w:) Z. Krawczyk (red.), *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Kultura fizyczna – sport*, Instytut Kultury, Warszawa 1997, s. 20.

wana na gruncie psychologii wskazuje, że dopiero poza sferą życia codziennego możliwe jest zaspokojenie autentycznych potrzeb człowieka (nabycia nowych doświadczeń, uznania, samorealizacji, wolności itp.), 3) teorie konfliktu i komunikacji społecznej – sformułowane na gruncie socjologii teorie wskazują na styczności społeczne i ich skutki kulturowe, społeczne i ekonomiczne (spotkanie kultur, społeczności jako przedmiot interesów grupowych).

Z. Krawczyk, poszukując aksjologicznych podstaw turystyki, zarówno w jej historycznych, jak i współczesnych przejawach, sięga do fundamentalnych wartości europejskiej kultury, upatrując w niej korzeni dla wyjaśnienia głębszych warstw znaczeniowych aktywności turystycznej. Do wyjaśnienia fenomenu turystyki używa następujące uniwersalne kategorie: dobro, prawda, piękno, świętość i witalność⁵.

J. Kosiewicz⁶ stwierdza, że filozoficzny namysł nad turystyką można sprowadzić do trzech typów wypowiedzi: 1) w przemyśleniach teoretyka i praktyka turystyki mogą pojawiać się wątki filozoficzne (np. u M. Zaruskiego, Marco Polo), 2) u filozofów sensu stricto, zajmujących się marginesowo, w sensie poznawczym, turystyką (np. u C. A. Tocqueville'a), 3) w rozważaniach filozofów kultury fizycznej (np. u J. Kosiewicza, Z. Krawczyka).

Przedstawione propozycje ujęcia i analizy nie wyczerpują możliwych sposobów wyjaśniania złożonych zjawisk turystyki, ale jedynie pokazują możliwe propozycje ich analizy.

Jan Paweł II na temat turystyki

Narastanie ruchu turystycznego po II wojnie światowej spowodowało, że problematyką tą zainteresowali się papieże: Pius XII⁷, Jan XXIII⁸, Paweł VI⁹, a Stolica Apostolska¹⁰ zajęła oficjalne stanowisko względem turystyki¹¹.

⁵ Zob. Z. Krawczyk, *Aksjologiczne uwarunkowania turystyki*, (w:) Z. Dziubiński (red.), *Antropologia sportu*, SALOS RP, Warszawa 2002, s. 155-164.

⁶ Zob. J. Kosiewicz, *Przyroda i turystyka w perspektywie filozofii i antropologii*, (w:) Z. Dziubiński (red.), *Społeczny wymiar sportu*, SALOS RP, Warszawa 2003, s. 69-81.

⁷ Wielokrotnie wskazywał na turystykę jako szansę fizycznego i moralnego rozwoju, niosącą ze sobą społeczne wartości i prowadzącą do „duchowego wznoszenia się” Wydał w 1952 roku konstytucję apostolską *Exul familia*.

⁸ Stworzył podwaliny duszpasterstwa turystycznego.

⁹ Podkreślał walory i zagrożenia turystyki, zwracał ponadto uwagę na religijne aspekty turystyki oraz potrzebę świadomego i odpowiedzialnego podejścia, nazywając je „ascezą turystyki” Wydał *Motu proprio Apostolicae caritatis*, ustanawiając Papieską Komisję ds. Duszpasterstwa Migracji i Podróżnych.

¹⁰ Wydała (1979 i 2001) wskazania duszpasterstwa religijnego, eksplikujące chrześcijańskie walory turystyki oraz wynikające z tego pastoralne zadania. Odbyły się cztery Światowe Kongresy Duszpasterstwa Turystycznego (1970, 1979, 1984, 1990).

¹¹ Zjawisko podróżowania rozpowszechniło się w „ostatnich dziesięcioleciach tak bardzo, że obejmuje już miliony osób” Por. Jan Paweł II, *Ekoturystyka kluczem do właściwego roz-*

Szczególna rola w budowaniu teoretycznego zaplecza turystyki przypada Janowi Pawłowi II¹², który wielokrotnie wypowiadał się na jej temat przy okazji wakacyjnych orędzi oraz z okazji Światowego Dnia Turystyki.

Jan Paweł II patrzy na zjawisko turystyki w charakterystyczny dla siebie sposób, z pozycji duszpasterza, teologa, filozofa i etyka. Koncentruje swą uwagę na jej roli, jaką może i powinna odegrać w procesie ewangelizacji, w osobowym rozwoju ludzi, budowaniu pokoju i solidarności społeczeństw, pomocy biednym, a także podnoszenia świadomości ludzi na temat potrzeby chronienia przed degradacją stworzonego świata przyrody i ludzkiej kultury.

Ewangelizacja przez turystykę

Liczne podróże ludzi w bliższe i dalsze części świata stwarzają dobrą okazję do ewangelizacji ludzi. Dotyczy to nie tylko pielgrzymów lub turystów, ale także tych, którzy zajmują się turystyką ze względu na wykonywany zawód lub też, którzy mieszkają w miejscowościach turystycznych.

Jan Paweł II w turystyce dostrzega liczne walory teologiczne i religijne. Człowiek to *homo viator*. Z teologicznego punktu widzenia każda podróż jest odzwierciedleniem jego wewnętrznych dążeń do wyjścia z tego doczesnego świata i zmierzania ku ostatecznemu celowi. Człowiek w turystyce może odkryć swój wymiar kontemplacyjny, rozpoznając ślady Boga w przyrodzie, ale przede wszystkim w innych ludziach¹³. „Pragnę z całego serca, mówił Jan Paweł II, aby turystyka była zawsze sposobnością do owocnych spotkań: do spotkania z Bogiem, który w stworzeniu i w dziełach ludzkich ukazuje nam swą miłość i opatrność; do spotkania z sobą samym, w postawie milczącej refleksji i wsłuchiwania się w głos własnego wnętrza...”¹⁴. Papież mówiąc często o majestacie umiłowanych przez Niego gór, ale także jezior i rzek, wskazuje tym samym na wielkość i majestat samego Boga.

Dla Jana Pawła II turystyka jest okazją do zbliżenia i lepszego poznania Stwórcy. Cały świat jest wypełniony znakami obecności Boga, bowiem jest on Jego dziełem i w nim zawarta jest jego miłość i dobroć. Turysta odkrywa je w pięknie otaczającej przyrody, w zabytkach i dziełach ludzkiej kultury, ale także w kontaktach z innymi ludźmi.

woju. Orędzie Jana Pawła II na XXIII Światowy Dzień Turystyki 2002 r., (w:) <http://www.vatican.va>

¹² W dowód uznania dla Jego zasług w dziedzinie promocji turystyki władze stolicy regionu L'Aquila podjęły decyzję o nadaniu szczytowi w masywie Gran Sasso w Abruzji w środkowych Włoszech nazwy, będącej nazwiskiem obecnego papieża, a mianowicie nazwała go szczytem Wojtyły. Por. *Góra we Włoszech otrzyma imię Wojtyły*, <http://wiadomości.wp.pl>

¹³ Por. G. Gałązka, *Na szczyty z Janem Pawłem II*, Marki 2002.

¹⁴ Jan Paweł II, *Technika i przyroda: dwa wyzwania dla turystyki na progu XXI stulecia. Orędzie Papieża Jana Pawła II na Światowy Dzień Turystyki (2000)*, (w:) <http://www.vatican.va>

Wspaniałe dzieła ludzkich rąk, a zwłaszcza w postaci budowli sakralnych i religijnej sztuki, skłaniają człowieka do głębszej duchowej refleksji i zwracają jego myśli ku Bogu. W ten sposób, poprzez dzieła otaczającego świata, za pomocą artystycznego wyrazu zwiększa się wiedza na temat religii, dokonuje się przekaz prawd dotyczących wiary i pomnaża się sama wiara.

Szczególną okazją do ewangelizacji jest pielgrzymka lub tzw. turystyka religijna. Stwarza ona warunki zarówno do budowania i umacniania swej osobistej wiary, przekazywania wiary innym, współuczestnikom pielgrzymki, ale także spotykanym na trasie podróży. Pielgrzymi, zdaniem Papieża, którzy spotkanym na swych drogach osobom dają świadectwo Chrystusowej wiary, dobra i miłości, angażują się w różnorodne przedsięwzięcia misyjne, czy działania o charakterze charytatywnym i pomocowym, dają przykład ewangelicznego życia, sami utwierdzają się w wierze, ale także oddziałują na innych poprzez przykład chrześcijańskiego postępowania¹⁵.

Turystyka może też prowadzić na wyżyny świętości, jak zaprowadziła bł. P. G. Frasattiego¹⁶, dla którego każda wspinaczka była etapem drogi ascetycznej i duchowej, szkołą modlitwy i adoracji, dążeniem do wewnętrznej dyscypliny i doskonałości.

Turystyka jako droga własnego rozwoju, przyjaźni między ludźmi i narodami

Jan Paweł II w turystyce widzi szansę doskonalenia różnorodnych potencji człowieka, zdobywania wiedzy o otaczającym świecie, pogłębiania jego duchowego wymiaru, kształtowania sumień ludzkich i wrażliwości etycznej, ale także rozwoju fizycznego i zdrowotnego.

Przez uprawianie turystyki człowiek uzupełnia te braki egzystencji ludzkiej, które wiążą się z kontaktem z innymi, pogłębianiem dialogu i wzajemnego poznania. „Nie ulega wątpliwości, że należycie ukierunkowana turystyka staje się okazją do dialogu między cywilizacjami i kulturami, a w istocie wyświadcza cenną przysługę pokojowi. (...) Turystyka pozwala zapoznać się z innymi stylami życia, innymi religiami, innymi formami postrzegania świata i jego dziejów. Prowadzi to człowieka do odkrycia samego siebie i innych jako jednostek i jako społeczności zanurzonych w rozległej historii rodzaju ludzkiego, dziedziców i solidarnych współmieszkańców świata znanego i zarazem obcego. Rodzi się stąd nowa wizja innych, która pozwala uniknąć groźby zasklepienia się w sobie”¹⁷

¹⁵ Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris mater. O Błogosławionej Maryi Dziewicy w życiu Kościoła*, 82, 25.03.1987.

¹⁶ „Był człowiekiem, który kochał życie, góry, sport, przyjaźń, a czynił to z prawdziwie ewangelicznym entuzjazmem i radością młodzieńca zakochanego w Jezusie” Por. S. Kiera, *Sto świec dla Piera Giorgia*, (w:) <http://www.opoka.org.pl>

Zdaniem Jana Pawła II, człowiek podróżujący odkrywa inne miejsca i krajobrazy, nowe kolory, odmienne formy i sposoby postrzegania i przeżywania natury. Przyzwyczajony do własnego domu i miasta, do tych samych co zawsze pejzaży i znajomych głosów, oswaja wzrok z innymi obrazami, uczy się nowych słów, podziwia różnorodność świata, którego nikt nie jest w stanie do końca ogarnąć. Ten wysiłek sprawia, że wyżej ceni wszystko, co go otacza, i głębiej sobie uświadamia, że należy to chronić. „Zamiast zamykać się we własnej kulturze, zdaniem Papieża, narody winny dziś otwierać się na inne ludy i konfrontować własny sposób myślenia i życia. Turystyka jest sprzyjającą okazją do takiego dialogu między cywilizacjami, ponieważ pozwala docenić dorobek danej cywilizacji, odróżniający ją od innych; ułatwia dotarcie do żywej pamięci o przeszłości i tradycjach społecznych, religijnych i duchowych oraz umożliwia głębsze wzajemne poznanie bogactw ludzkości”¹⁸.

Wzajemne poznawanie się jednostek i narodów dzięki wymianie kulturowej pomaga w budowaniu społeczeństwa bardziej solidarnego i braterskiego. Turystyka wiąże się z tymczasowym przebywaniem wśród innych, zdobywaniem wiedzy o ich warunkach życia, problemach i ich religii; zakłada solidarność ze słusznymi dążeniami innych narodów; sprzyja kształtowaniu warunków, które pozwalają na ich pokojowe uznanie.

Turystyka sprzyja kształtowaniu wrażliwości na drugiego człowieka, urzeczywistnia „nową wyobraźnię miłosierdzia”, buduje solidarność, która wyraża się przede wszystkim w poszanowaniu godności miejscowej ludności, jej kultury i obyczajów, w postawie dialogu, który ma na celu integralny rozwój każdej osoby¹⁹

Papież akcentuje kondycyjne i zdrowotne walory turystyki. Człowiek odnawia w niej i rozwija swoje siły fizyczne, hartuje swe ciało. Jest to troska o dar życia. Wysiłek i trud związany ze wznoszeniem się na szczyty sprzyja opanowaniu własnych słabości, doznaje tym samym radości panowania nad samym sobą, w sensie kierowania wszystkimi sferami swego człowieczeństwa²⁰

„Sport i turystyka, zdaniem Jana Pawła II, kojarzą się przede wszystkim z czasem wolnym, i należy zachęcać do prowadzenia w nim aktywności służącej rozwojowi fizycznemu i duchowemu. Liczne są zresztą sytuacje, kiedy turystyka i sport łączą się w sposób szczególny i wzajemnie się warunkują, np. gdy właśnie sport staje się decydującym motywem do podjęcia podróży,

¹⁷ Jan Paweł II, *Turystyka w służbie pokoju i dialogu między cywilizacjami. Orędzie Jana Pawła II na XXII Światowy Dzień Turystyki 2001 r.*, (w:) <http://www.vatican.va>

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Por. Jan Paweł II, *Turystyka jako narzędzie walki z ubóstwem oraz źródło pracy i ładu społecznego. Orędzie Jana Pawła II na XXIV Światowy Dzień Turystyki 2003 r.*, (w:) <http://www.vatican.va>

²⁰ Por. M. Ostrowski, *Turystyka w myśli Jana Pawła II*, „Peregrinus Cracoviensis” 1997, nr 5.

zarówno w obrębie własnego kraju, jak i za granicę”²¹. Dotyczy to, według Papieża, zarówno wielkich wydarzeń sportowych, w których uczestniczą sportowcy i kibice krajów całego świata, jak na przykład igrzyska olimpijskie czy mistrzostwa świata w piłce nożnej, ale także przypadków mniej spektakularnych, takich jak aktywność w środowisku szkolnym czy w różnych stowarzyszeniach sportowych, w których uczestniczą dzieci i młodzież, ale także rodzice, dla których aktywność fizyczna stanowi podstawowy motyw podróży.

Turystyka jako instrument kształtowania ekologicznych postaw

Papież nawołuje również do „inteligentnej turystyki”, która pomogłaby w odkryciu wartości świata stworzonego, ale jednocześnie uchroniła środowisko naturalne przed degradacją. „Trzeba nauczyć się patrzeć na świat stworzony oczyma czystymi i pełnymi zdumienia, pisze Jan Paweł II. Niestety, czasami uchybia się szacunkowi, jaki należy się dziełu stworzenia. Kiedy jednak człowiek, zamiast być stróżem, staje się tyranem natury, wcześniej czy później buntuje się ona przeciwko jego niedbałości”²².

Wśród niezliczonej liczby turystów, którzy każdego roku „wyruszają w świat”, wielu wyraźnie stawia sobie za cel podróży poznawanie natury i eksploruje ją aż po najbardziej ukryte zakątki. Inteligentna turystyka pozwala dowartościować piękno świata stworzonego. Dzięki niej człowiek podchodzi do niego z szacunkiem, cieszy się nim i nie narusza jego równowagi.

Jednak zaprzeczyć nie można, że ludzkość przeżywa dziś kryzys ekologiczny. Do zniszczenia natury przyczynił się i nadal przyczynia barbarzyński model turystyki, obejmujący między innymi budowanie infrastruktury turystycznej bez planowania uwzględniającego jej wpływ na środowisko. Należy przeciwstawić się „kryzysowi wartości moralnych, który wyraża się między innymi w niepokojącej degradacji środowiska naturalnego”²³.

Nie brakuje jednak powodów do nadziei, gdyż już od jakiegoś czasu wiele osób próbuje temu problemowi zaradzić. Troszczyć się one przede wszystkim o przywrócenie duchowego wymiaru relacji ze światem stworzonym poprzez odkrycie pierwotnego zadania powierzonego ludzkości przez Boga (Por. Rdz 2, 15). Zdaniem Papieża, ekologia wewnętrzna sprzyja ekologii zewnętrznej, dając bezpośrednie pozytywne skutki nie tylko w zakresie walki z nędzą i głó-

²¹ Jan Paweł II, *Sport i turystyka – ożywcze siły w służbie wzajemnego zrozumienia kultury i rozwoju krajów. Orędzie Ojca Świętego Jana Pawła II na XXV Światowy Dzień Turystyki 2004 r.* (w:) <http://www.vatican.va>

²² Jan Paweł II, *Homilia z okazji Jubileuszu Rolników*, 12 listopada 2000 r.

²³ Jan Paweł II, *Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1990 r.*, „L'Osservatore Romano” 1989, nr 12 bis, s. 21.

dem innych, lecz także w postaci osobistego zdrowia i dobrobytu. Należy więc zachęcać do działania na rzecz pełniejszego rozwoju kultury życia i przewycięzania kultury śmierci. „Trzeba zatem zachęcać do turystyki, pisze Papież, w formach odznaczających się większym szacunkiem dla środowiska, większym umiarkowaniem pod względem korzystania z bogactw naturalnych i większą odpowiedzialnością za kultury lokalne”²⁴.

Jan Paweł II apeluje nie tylko do turystów, ale także do władz i lokalnych społeczności, aby w pogoni za korzyściami ekonomicznymi nie zaniedbywały spraw dotyczących zachowania ekosystemów i bogactw życia biologicznego. Dlatego należy popierać te działania, które mają na celu pogodzenie poszanowania przyrody z prawem człowieka do korzystania z niej dla swojego osobistego rozwoju.

Turystyka może być skutecznym środkiem kształtowania świadomości ekologicznej. Mniej agresywna postawa wobec środowiska naturalnego pomoże odkryć i lepiej docenić dobra powierzone odpowiedzialności wszystkich i każdego indywidualnie. Poznanie z bliska wielu aspektów przyrody przyczyni się do lepszego uświadomienia sobie, jak pilna jest potrzeba podjęcia stosownych działań w zakresie jej ochrony, aby położyć kres nierozważnemu korzystaniu z bogactw naturalnych.

Turystyka w służbie poznawania innych i solidarności z ubogimi

Turystyka jest także okazją do solidarności, wzywa do wewnętrznego nawrócenia, pojednania z braćmi, zachęca ludzi do tworzenia ładu społecznego opartego na dobrej woli i miłosierdziu, sprawiedliwości i pokoju. Przynagla też do uświadomienia sobie odpowiedzialności, jaką wszyscy ponosimy za środowisko naturalne oraz za sytuacje nędzy i wyzysku, w jakich żyją niestety rzesze ludzi w wielu krajach świata. „Turystyka, która przybiera dziś rozmiary międzynarodowe, może wnieść cenny wkład w kulturę solidarności, pisze Jan Paweł II, może sprzyjać owej współpracy międzynarodowej. Może stanowić ważny czynnik budowania świata otwartego na współpracę wszystkich, możliwą dzięki wzajemnemu poznaniu i bezpośredniemu kontaktowi między różnymi rzeczywistościami”²⁵. Może pomagać regionom, gdzie ludzie żyją w niedostatku i sprzyjać likwidacji źródeł strukturalnej niesprawiedliwości.

Turystykę należy uznać za szczególny przejaw życia społecznego, którego wymiar ekonomiczny, finansowy oraz kulturowy wywiera decydujący wpływ na losy jednostek i narodów. Biorąc pod uwagę fakt, że turystyka ma bezpośredni związek z integralnym rozwojem osoby, należy tak ją rozwijać, aby mogła służyć, podobnie jak inne formy działalności człowieka, budowaniu

²⁴ Jan Paweł II, *Ekoturystyka kluczem do właściwego rozwoju*, op. cit.

²⁵ Jan Paweł II, *Technika i przyroda: dwa wyzwania dla turystyki na progu XXI stulecia*, op. cit.

cywilizacji, i to w znaczeniu najbardziej autentycznym i pełnym, to znaczy „cywilizacji miłości”²⁶.

Turystyka może odegrać istotną rolę w walce z ubóstwem, zarówno w aspekcie ekonomicznym, jak też społecznym i kulturowym. Poprzez podróże poznajemy różne miejsca i sytuacje. W ten sposób możemy uświadomić sobie, jak ogromna jest przepaść oddzielająca kraje bogate od ubogich. Turystyka stwarza okazję do wykorzystania zasobów i produktów lokalnych oraz zatrudnienia najuboższych warstw ludności. Podróż i pobyt daleko od domu wiążą się zawsze ze spotkaniem różnych osób i kultur. Wszędzie, a zwłaszcza w krajach rozwijających się, turysta spotyka się nieuchronnie z bolesną rzeczywistością ubóstwa i głodu. W takich sytuacjach nie powinien się izolować na „wyspie szczęśliwości”, ale próbować zrozumieć sytuację wspólnoty lokalnej i doprowadzić do konkretnych czynów solidarności. Dlatego też, zdaniem Papieża, należy dokładać wszelkich starań, aby nigdy dobrobyt nielicznych uprzywilejowanych nie był osiąganym kosztem pogorszenia poziomu życia wielu innych osób. „Należy koniecznie napiętnować istnienie mechanizmów ekonomicznych, finansowych i społecznych, które, chociaż są kierowane wolą ludzi, działają jakby w sposób automatyczny, umacniają stan bogactwa jednych i ubóstwa drugich... (...) „Moim pragnieniem jest, pisze Jan Paweł II, aby turystyka stawała się coraz bardziej skutecznym narzędziem w walce z ubóstwem, we wspieraniu osobowego i społecznego wzrostu jednostek oraz narodów, a także w umacnianiu współpracy pomiędzy narodami, kulturami i religiami”²⁷

Patologie turystyki

W turystyce, jak w zwierciadle, ukazuje się współczesny świat: coraz bardziej globalny i połączony więzami wszechstronnych zależności. Rozwój turystyki, zwłaszcza turystyki kulturowej, przynosi niewątpliwie korzyści tym, którzy ją uprawiają, oraz społecznościom, które goszczą odwiedzających turystów. Jednakże często turystyka masowa tworzy pewną formę subkultury, która poniża zarówno turystę, jak i społeczność, która go przyjmuje. W celach komercyjnych próbuje się traktować instrumentalnie pozostałości „pierwotnych cywilizacji” i nadal żywe obrzędy inicjacyjne, w niektórych społecznościach mocno zakorzenione w tradycji. „Dla społeczności turystycznych, pisze Papież, turystyka staje się często okazją do sprzedawania tzw. produktów egzotycznych. Budowane są nowoczesne ośrodki wakacyjne, pozbawione realnego kontaktu z kulturą kraju goszczącego turystów lub też odznaczające się powierzchowną egzotyką, która ma zaspokajać ciekawość i głód nowych

²⁶ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Sollicitudo rei socialis* (z okazji 20. rocznicy ogłoszenia encykliki *Populorum progressio*), 33, 30.12.1987.

²⁷ Ibidem.

wrażen. Niestety to niepoahamowane pragnienie prowadzi czasem do poniżających wynaturzeń, takich jak wyzysk kobiet i dzieci przez pozbawiony skrupułów handel seksualny. Jest to skandal, którego nie wolno tolerować. Należy uczynić wszystko, co możliwe, aby turystyka w żadnym wypadku nie stawała się nowoczesną formą wyzysku, ale była sposobnością do pożytecznej wymiany doświadczeń i owocnego dialogu między cywilizacjami”²⁸.

W czasach, kiedy ludzka społeczność ulega globalizacji, kiedy konsumpcjonizm odgrywa coraz większą rolę, istnieje realne zagrożenie środowisk i kultur, których obrzędy i tradycje, religijne i ludowe święta, które ulegają coraz większemu spłyceciu, aby spełnić oczekiwania rosnącej liczby turystów, ulega przekształceniom i często degradacji rodzima kultura i osoby ją tworzące. W celu zaspokojenia potrzeb turystów, tworzy się sztuczną etniczność, która jest przeciwieństwem tego, czym powinien być prawdziwy dialog między cywilizacjami, szanujący autentyczną i realną tożsamość wszystkich. „Bowiern nadrzedną zasadą, pisze Jan Paweł II, jaka musi panować we współżyciu ludzi, jest poszanowanie godności każdego człowieka jako osoby stworzonej na obraz Boga i tym samym brata wszystkich”²⁹. Dlatego konieczne jest zapewnienie mieszkańcom miejscowości turystycznych możliwości udziału w planowaniu działalności turystycznej, tak aby mogli określać jej granice ekonomiczne, ekologiczne i kulturowe.

Jan Paweł II zwraca uwagę na wiele innych niepokojących zjawisk, będących zagrożeniem turystyki, takich jak turystyka ostentacyjnie konsumpcyjna, turystyka seksualna, aborcyjna, czy degradująca stworzoną przez Boga przyrodę³⁰.

Zatem ważne jest, aby właściwa etyka turystyki znalazła zastosowanie w praktyce każdego turysty. Bowiern sprawia ona, że turysta staje się solidarnym współpracownikiem, wymagającym od samego siebie oraz od tych, którzy organizują jego podróż, partnerem dialogu między cywilizacjami i kulturami, który służy budowie cywilizacji miłości i pokoju.

Turystyka, zdaniem Papieża, daje ludziom „opatrnościową szansę głębokiej odnowy i jest kolejnym wyzwaniem powrotu do ewangelicznych źródeł”³¹.

²⁸ Jan Paweł II, *Turystyka w służbie pokoju i dialogu między cywilizacjami*, op. cit.

²⁹ Jan Paweł II, *Sport i turystyka – ożywcze siły w służbie wzajemnego zrozumienia kultury i rozwoju krajów*, op. cit.

³⁰ Jan Paweł II, *Ślady Boga w przyrodzie. Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”* 15 lipca 2001 – Les Combes, (w:) <http://www.opoka.org.pl>

³¹ Jan Paweł II, *Technika i przyroda: dwa wyzwania dla turystyki na progu XXI stulecia*, op. cit.